

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

VERONIKA VLÁČILOVÁ

V. ročník- prezenční studium

Obor: Učitelství pedagogiky a výtvarné výchovy pro střední školy

LOVE POEMS

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: PaedDr. Taťána Šteiglová, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím pramenů v práci uvedených.

V Olomouci 26. června 2011

.....
Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala především PaedDr.Taťáně Šteiglové, Ph.D. za cenné připomínky a odborné rady. Další poděkování patří mé rodině a blízkým přátelům za jejich podporu, pomoc a trpělivost

OBSAH

ÚVOD	6
1 ANNE SEXTON	8
1.1 POEZIE ANNE SEXTON	10
1.2 FORMÁLNÍ ASPEKTY POEZIE	12
1.3 DUŠEVNÍ NEMOC	13
1.4 SEX A INTIMITA	14
1.5 FEMINISTICKÉ NÁZORY	16
2 INTIMITA V UMĚNÍ	17
2.1 PRVNÍ POLOVINA 20. STOLETÍ	18
2.1.1 DADAISMUS	18
2.1.2 SURREALISMUS	20
2.2 DRUHÁ POLOVINA 20. STOLETÍ	23
2.2.1 BODY ART	24
2.2.2 HYPERREALISMUS, NOVÝ SUBJEKTIVISMUS A FEMINISTICKÉ TENDENCE	25
2.3 INTIMITA V SOUČASNÉM ČESKÉM UMĚNÍ	28
2.3.1 ADRIENA ŠIMOTOVÁ	29
2.3.2 ALENA KUPČÍKOVÁ	30
2.3.3 JITKA HAVLÍČKOVÁ	31
2.3.4 MICHAL PĚCHOUČEK	32
2.3.5 MICHAELA THELENOVÁ	33
3 PRAKTICKÁ ČÁST	35
3.1 BÁSNĚ A JEJICH INTERPRETACE	35
3.2 ZHMOTNĚNÍ TEXTU	36
3.2.1 MORE THAN MYSELF	37
3.2.2 GHOSTS	40
3.2.3 THE BALLAD OF THE LONELY MASTURBATOR	42
3.2.4 US	45
3.2.5 KILLING THE LOVE	47
4 PEDAGOGICKÁ ČÁST	49
4.1 POETIKA OBJEKTU KAŽDODENNOSTI	49
4.2 INTIMITA A SEBE-ZVEŘEJŇOVÁNÍ	52
4.3 VSTUP DO INTIMNÍ ZÓNY	53
4.4 ZÁZNAM POCITU Z INTIMNÍ BÁSNĚ	54
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	57

SEZNAM VYOBRAZENÍ

59

PŘÍLOHY

61

Úvod

V dnešní hektické době se zdá, že lidé zapomněli číst poezii. Vypadá to, že poezie už není zapotřebí. Ať už to tak ve skutečnosti je, či není, přehlížet poezii je velká škoda. Stále ještě platí, že poezie je obrovským rezervoárem všech našich emocionálních stavů i myšlenkových pochodů a my, pokud k sobě necháme poezii proniknout, se můžeme obohatit v našem vlastním vyjadřování, cítění a myšlení, a okolní svět se nám tím otevře ve zcela jiném unikátním prostoru a nových kontextech.

Ve své diplomové práci jsem se pokusila o zprostředkování poezie formou ilustrací, které by měly v ideálním případě přivést diváka k básnickému textu a dovolit mu intimní setkání s básněmi. Setkání, které by se mělo podobat momentu, kdy pomine tma a světlo oživí jednotlivé barevné tóny kolem nás. Náš mlhavý a neurčitý vnitřní život dostane v cizím textu konkrétnější obrysy a naše intimní citové prožívání, které se zdá většinou tak složité, je možné najednou uchopit a porozumět mu.

Poezie, kterou ilustruji, a ke které mne váže velice osobní vztah, je pro mou práci ideální. Básně Anne Sexton, jedné z mých nejoblíbenějších autorek, jsou jakýmsi osobním deníkem autorky, která v nich odhaluje samu sebe. Jde o autobiografické básně, ve kterých evokuje velice autentické intimní obrazy. To, že lidé na její verše reagují je dáno nejen tím, co říká, ale hlavně způsobem, jakým své myšlenky umí vyjádřit. Její poezie dovede čtenáře zasáhnout a pohltnout. Je to proto, že nezahluje složitými metaforami a veřejně se přiznává k osobním zkušenostem, které všichni sdílíme, a rozvíjí témata, ve kterých se můžeme identifikovat a poznat. Protože co prožívá Anne Sexton, jsme také my sami někdy zažili.

Právě takové básně a také ilustrace v praktické části mé diplomové práce by pak měly moc otevírat hluboko skryté emocionální stavy a ponoukat k vyplavování našich vlastních intimních obrazů.

Teoretická část se z velké části věnuje poezii autorky, hledá východiska její tvorby a snaží se ji co nejlépe charakterizovat. Další velká

kapitola mapuje téma intimity v umění 20. století a snaží se najít jeho podobu v současném českém výtvarném umění a jeho paralely se samotnými ilustracemi.

1 ANNE SEXTON

Anne Sexton se narodila v roce 1928 v Massachusetts ve Spojených státech. V americkém kontextu je autorkou velmi výjimečnou. Její výjimečnost není založena pouze na neobvyklosti témat, která si volila, na slovníku, který používala nebo na její osobě, která bořila konvence své doby. Neobyčejná je také obrovská popularita, kterou se jí podařilo si už za jejího dost krátkého života získat. Poezie se většinou neseťkává s tak velkým ohlasem ze strany široké veřejnosti, s jakým se setkaly básně Anne Sexton. Jedním z důvodů této popularity bylo i to, že na konci šedesátých a začátku sedmdesátých let často pořádala veřejná čtení poezie, která byla v té době velkým hitem.

Pro poezii Anne Sexton je další obrovskou výhodou její „stravitelnost“ pro masového čtenáře, což také velmi přispělo k jejímu rozšíření u čtenářského publika. Na druhou stranu to ale v žádném případě neznamena, že by její poezie jako taková byla jednoduchá nebo banální. Obrazy, které její básně vyvolávají jsou sice velice přímé ve svém sdělení a ve své jednoduchosti, ale tím nabývají na působivosti a dělají její básně přístupnými pro běžného čtenáře i literárního kritika. Také její nová a neobvyklá témata přitahují pozornost. Jedná se o témata jako psychické zhroucení, sex, závislost, potrat. Taková témata byla do té doby v poezii do značné míry tabuizovaná.

Anne Sexton sice píše o odvracené straně života na předměstí a jejím životě hospodyňky, ale na podiu toto všechno nechává za sebou a stává se z ní hvězda. Na veřejných čtení se objevuje v dlouhých šatech, při čtení odhazuje boty, kouří cigarety, popíjí víno. Své básně čte úžasně působivým „(...) nízkým nóbl hlasem, který zní jako hlas někoho bláznivého a zcela ztraceného ve svém vlastním světě“.¹

¹ SEXTON, Anne. *Selected Poems of Anne Sexton*, ed. Diane Wood Middlebrook. New York: Mariner Books, 1988, s. 53.

Na podiu Anne působila úžasně a hvězdně, v soukromí však trpěla častými depresemi, které vyústily v sebevražedné pokusy, pro které byla několikrát hospitalizovaná. Lékaři v nemocnici ji poradili, aby vyzkoušela psaní jako prostředek duševní terapie. Anne Sexton často tvrdila, že poezie je to, co ji udržuje při životě. Psaní pro ni byl způsob jako mohla pochopit samu sebe a také prostředí, ve kterém žila.²

Její dílo se zanedlouho na to stalo uznávaným nejen mezi čtenáři, ale také mezi literárními kritiky. Její třetí kniha *Live or Die* ji vynesla v roce 1967 Pulitzerovu cenu. Od té doby se Anne Sexton zařadila mezi uznávané autorky. Později začíná učit na Bostonské universitě kurzy kreativního psaní, a to i přesto, že měla ukončené pouze středoškolské vzdělání. Za svou poezii na univerzitě obdržela tři čestné doktoráty.

Úspěchy v profesním životě ji ale duševní klid nepřinesly. Anne stále trpěla strašlivým vnitřním neklidem, smutkem a depresemi se sebevražednými tendencemi, při kterých byla pronásledována osobními děsy. Stala se závislou na alkoholu a práscích proti bolesti. Ze strachu, že ztrácí inspiraci spáchala v roce 1974, měsíc před svými čtyřicátými šestými narozeninami, sebevraždu.

Anne Sexton¹

² SEXTON, Anne. *Selected Poems of Anne Sexton*, ed. Diane Wood Middlebrook. New York: Mariner Books, 1988, s. 89.

1.1 Poezie Anne Sexton

Anne Sexton se jako básník řadí mezi autory tzv. „confessional poetry“, konfesijní poezie. Své intimní vnitřní konflikty zachycuje formou podobné osobním deníkům. Poezie osobní zpovědi se snaží o odproštění se od tradice elitářské poezie, tzv. „vysoké poezie“ (high poetry) a usiluje o co největší různorodost témat.³ Tato témata pak obsahují velice intimní a pohnuté momenty osobních zkušeností autorů. Dříve byla taková témata považována za příliš osobní a nebylo vhodné se o nich otevřeně vyjadřovat. Čtenáři na ně neuměli reagovat a nebyli ochotni takové básně zařadit do oblasti vysokého umění.

Svébytný charakter daly této poezii témata, která odkrývají tabu a podávají detailně psychologicky prokreslenou osobní zpověď autorů. Básníci konfesijní poezie se zabývají tělesnou a duševní zkušeností – šílenstvím, sebevraždou, incestem, nenávistí, drogami, masturbací, menstruací. Jedná se o témata, která byla ve své době potlačována vládnoucími poetickými dogmaty.⁴

Většinou bývá obecnou pravdou, že autoři nejsou rádi, pokud jsou zařazováni do směrů a literárních škatulek. Anne Sexton se považovala spíše za vypravěčku příběhů než za básníka konfesijní poezie. Vždycky dávala důraz na vyprávění o lidech v určitých situacích, uprostřed nějaké činnosti, či scény ztráty a získávání.⁵

Velká část poezie Anne Sexton je autobiografická. Sama autorka v básních vystupuje jako jedna z postav, a to většinou jako postava hlavní. Tato hlavní ženská postava je mučená světem kolem, trpí, bojuje s ním. Prochází nejrůznějšími konflikty a problémy stejně jako Anne. Jde o konflikty s rodiči, sexuální traumata a konflikty, které si řeší sama v sobě, když bojuje s nejrůznějšími rozporuplnými pocity jako matka, manželka,

³ GRAY, Richard. *A History of American Literature*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2004, s. 1085.

⁴ *Tamtéž*, s. 1088.

⁵ SEXTON, Anne. *Selected Poems of Anne Sexton*, ed. Diane Wood Middlebrook. New York: Mariner Books, 1988, s. 33-35.

milenka. V básních se odráží některé její osobní zkušenosti jako smrt jejích rodičů, potrat, rozvod, nový muž v jejím životě, psychická nemoc, vztah k otci, matce, dětem, manželovi a dokonce k jejím psychologům.⁶

Své básně vypráví v první osobě a nerozlišuje přítom hlas svůj od hlasu své postavy. Její hlavní postava (někdy se jmenuje dokonce přímo Anne) se objevuje jako dívka, mladá žena, která se nakonec mění ve zralou umělkyni a zralou ženu. Ženu, která je zlomená životem, jejíž zloba je namířena proti jí samé, a která určitým způsobem touží po smrti.⁷

Anne Sexton se stala mluvčí světa skrytého domácího života a jeho bolesti. To, že lidé na její verše reagují je dáno nejen tím, co říká, ale hlavně způsobem, jakým své myšlenky umí vyjádřit. Ona sama se často vyjadřovala ve smyslu, že hlavní zásadou dobrého básníka je psát autenticky.⁸ Její poezie lidi dovede zasáhnout. Je to proto, že se veřejně přiznává k osobním zkušenostem, které všichni sdílíme.

Anne Sexton jako básník píše ve dvou polohách. Pokud se budeme zabývat jejími kratšími básněmi, budou se o něco málo ve svém tónu a apelu lišit od delších narativních epických kusů. Její lyrika většinou působí jako elegie. Anne líčí žal ze ztráty něčeho, čeho si vážila a měla ráda. Asi proto je mnohými literárními kritiky považovaná za básníka ztráty. Ve své tvorbě vypovídá o ztrátě vlastní identity, ztrátě smyslu, že věci za něco stojí, že člověk nejen že má nějakou cenu, ale také, že jeho cena je opravdová. Její básně litují postav, které se určitým způsobem vzdálily samy sobě. Ve stejném okamžiku, ale oslavují přeměnu, kdy si člověk ve svém životě prochází tímto velice delikátním intimním přechodem.⁹

⁶ McGOWAN, Philip. *Anne Sexton and middle generation poetry* [online]. Westport: Praeger Publishers, 2004 [cit. 15.6.2011]. Dostupné na [www: http://books.google.com](http://books.google.com), s. 2-3.

⁷ *Tamtéž*, s. 13.

⁸ SEXTON, Anne. *Selected Poems of Anne Sexton*, ed. Diane Wood Middlebrook. New York: Mariner Books, 1988, s. 17.

⁹ COLBRUN, Steven. *Anne Sexton: telling the tale* [online]. Michigan: University of Michigan, 1988 [cit. 15.6.2011]. Dostupné na [www: http://books.google.com](http://books.google.com), s. 25-26.

1.2 Formální aspekty poezie

Anne Sexton rozhodně nepatří k tradičním básníkům ve smyslu striktního dodržování básnických forem. V jejím případě je možné sledovat osobní uvolnění formy, kdy se nebrání odkazu amerických básníků moderny. Její básně jsou psané většinou ve formě volného verše. Z hlediska prozodického systému básně je volný verš „*veršovaný celek, který se rozlišují po zvukové stránce pouze intonací a každý verš je různě dlouhým syntaktickým celkem.*“¹⁰ Forma básní je pak z velké části lyrická s narativními autobiografickými prvky. „*Jednotlivé motivy v lyrice jsou spojovány autorovým subjektem, nositel tématu je autor, který vypovídá o svém vztahu ke světu a k životu. (...) Z tohoto hlediska je lyrika básnictví subjektivní*“¹¹

Její poezie je velmi osobním autentickým příběhem jejího života a prožívání. V jejích postavách se neobjevují narážky na mystické postavy nebo na hrdinky klasické literatury. Hrdinkou může být jakákoliv žena, která je schopná se ztotožnit s jejími pocity a jejím příběhem.

Anne Sexton neexperimentovala s modernistickými básnickými formami od úplného začátku. Z počátku se držela tradičních rýmovacích schémat. Teprve postupem času se přiklonila k volnější formě komponování veršů. Výsledkem je poezie, která nemá pravidelný rytmus, sloky se nerýmují, metrický systém není pravidelný. Působí spíše jako by se jednalo o tok asociací než o verše¹²

Asociace a metafory, které Anne používá jsou vcelku neobvyklé. Je autorkou poezie metaforicky velice „šťavnatých“ veršů. Jde o asociace a metafory, ve kterých se objevují dřezy, zástěry, povlečení, vložky, ramínka, nákypy, polévky. Tyto obrazy každodennosti jsou přímým odrazem její osobní zkušenosti jako ženy, manželky, matky. Jde o reference, které se týkají jejího osobního prostoru domova, jí jako ženy nebo jejího těla. Tyto

¹⁰ HRABÁK, Josef. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 197.

¹¹ *Tamtéž*, s. 263.

¹² SEXTON, Anne. *Selected Poems of Anne Sexton*, ed. Diane Wood Middlebrook. New York: Mariner Books, 1988, s. 19.

metafory jsou velice ceněny hlavně pro jejich smělost ve vyjadřování intimních témat a motivů.

Básně Anne Sexton jsou plné hutných obrazů, které jim dávají kvalitu strhující obrazotvornosti. Metafory, které v básních používá jsou podpořeny jejím básnickým jazykem. Není to jazyk vzletných slov, ale obyčejný, domácí jazyk, který má o to větší sílu tyto asociace vzbuzovat.

1.3 Duševní nemoc

Anne Sexton je autorkou velice ucelené poezie, která se dotýká problematiky psychické nemoci. Poprvé se Anne pokusila o sebevraždu, když jí bylo dvacet osm let. Byla hospitalizovaná a o měsíc později začala psát poezii.

O době před jejím prvním psychickým zhroucením mluví jako o období, kdy bylo něco z jejího já potlačeno. Tím měla na mysli kreativní stránku své osobnosti, o které do té doby ani nevěděla, že ji má. Byla obětí amerického snu, panička, která žije svůj středostavovský poklidný život na předměstí. I když se snažila tento svůj konvenční život žít, jak jen dobře mohla, noční můry, děsivé vize a démoni jí to nedovolovali. Ani láska její rodiny je nedokázala pomoci.¹³

Pro pochopení její poezie je důležité si uvědomit, že Anne byla citově zranitelná a křehká osoba. Snad byla také duševně nemocná, nevyrovnaná a neurotická. *„Uměla však tuhle nepřátelskou osobu v sobě zhmotnit na papír a zároveň se s ní identifikovat. (...) Byla jakousi rituální obětí vnitřních životů velké skupiny lidí s podobným osudem a problémy.*¹⁴

Při samotném psaní se Anne inspirovala psychoanalýzou. Studovala teorie Sigmunda Freuda a později hlavně Carla Gustava Junga. Pro Anne byla teorie psychoanalýzy způsobem, jak mohla proniknout do sebe samé a

¹³ COLBRUN, Steven. *Anne Sexton: telling the tale* [online]. Michigan: University of Michigan, 1988 [cit. 15.6.2011]. Dostupné na [www: http://books.google.com](http://books.google.com), s. 8-10.

¹⁴ *Tamtéž*, s. 23.

najít vyjádření pro své básně. Přišla na to, že psychoanalýza v sobě skrývá také možnosti napojení na poezii, lingvistiku a básnické metafory. Její básně pak otevírají náhled, jak do psychiky psychologa, tak do psychiky pacienta.

Její poezie ve svém výsledku jsou pak básně, které se snaží vyrovnávat se ze sebevražednými tendencemi a je adresována hlavně lidem, kteří se s takovými básněmi buď pouze pasivně identifikují a nebo i těm, kteří jsou slepí k posvátnosti života. Hlas Anne Sexton je hlasem, který mluví o zradě, bolesti, zanevření a vinně. Anne má pocit, že je zapomenuta všemi, matkou, otcem, manželem, milenci. Pocit viny je stále s ní. Pocit zodpovědnosti, za to, že potřebuje od svých blízkých příliš, že příliš žádá, že ztrácí svou vnitřní rovnováhu, že nemiluje dostatečně, že je žena, že se vůbec narodila. Trestem za takovou vinnu je její duševní rozpolcenost a smrt.¹⁵

1.4 Sex a intimita

Anne Sexton je v podstatě první americká autorka, která se otevřeně vyjadřuje k tématům erotiky a sexu. Její tvorba se časově řadí do období sexuální revoluce v Americe, kdy začíná být populární a značně využívaná nová tzv. „pilulka“. Anne Sexton v této době začíná psát poezii, která nebyla v angličtině psaná po staletí.¹⁶

Verše Anne Sexton jsou autentickou intimní zповědí autorky. Je to poezie o rozdíly a napětí mezi soukromým a veřejným prostorem, mezi muži a ženami, mezi tím, o čem se veřejně mluví, a o čem se nemluví. Verše konfesijní poezie podávají velice osobní pohled na svět a vyslovují slovy něco, co se většinou vyslovit nahlas bojíme. Autorka se otevřeně

¹⁵ COLBRUN, Steven. *Anne Sexton: telling the tale* [online]. Michigan: University of Michigan, 1988 [cit. 15.6.2011]. Dostupné na [www: http://books.google.com](http://books.google.com), s. 20.

¹⁶ SEXTON, Anne. *Love Poems*, ed. Diane Wood Middlebrook. New York: Mariner Books, 1989, s. 7.

vyslovuje o sexu a intimitě, přičemž odhaluje velmi ženské osobní detaily jejího intimního života.

Anne Sexton se nesnaží odkrýváním tabuizovaných témat pouze šokovat. Píše také o klasických intimních milostných tématech, ale vyhýbá se přitom typickým klišé milostné poezie. Její poezie je komplexní celek, který není vždy úplně snadné interpretovat. Dotýká se také otázky morálních zásad ve společnosti a jejich porušování, když zbavuje tabu taková témata jakým je například nevěra.

Nevěra vdané ženy je podle Anne Sexton banální, vzrušující a předvídatelná. Je to záznam vzednutí a klidu. Vzsednutí touhy, která se podoba drogovému opojení, které otevírá proud pocitům a zároveň uspává rozum. Nevěra přináší ve stejné míře změnu, závislost a smutek.¹⁷ V takovém přístupu k tělesnosti a tématům se nese velká část její poezie, která se dotýká tělesných prožitků a sdílené intimity dvou lidí.

Pro období, kdy Anne píše sbírku *Love Poems* (1969), která se těmito tématům věnuje v největší míře, je typický nárůst upřímnosti v osobní zповědi a bližší zkoumání intimity a sexuality. Sexton odhaluje sexuální a smyslové aspekty prožívání milostného aktu a intimní blízkosti druhého člověka. Ve středu jejího zájmu stojí jak ženy tak i muži. Žádná z postav pak není stejná. U každé z nich nachází Sexton zcela odlišné úhly pohledu, osobní zážitky a různý způsob jejich prožívání.

Jedním s velkých témat její poezie je kontrast mezi vášní a intimitou, mezi prožitky, které jsou syrové a zbavené veškerého romantického a idealizovaného pozlátka, a prožitky opravdové čiré intimity k druhému člověku i k sobě samému.

¹⁷ COLBRUN, Steven. *Anne Sexton: telling the tale* [online]. Michigan: University of Michigan, 1988 [cit. 15.6.2011]. Dostupné na [www: http://books.google.com](http://books.google.com), s. 55-56.

1.5 Feministické názory

Anne Sexton je možné číst také částečně jako feministickou autorku. Po vydání její sbírky adaptací pohádek bratří Grimmů *Transformations* v roce 1971, byla kritikou označena jako „*mad housewife as social critic*“¹⁸ (bláznivá hospodyňka společenským kritikem). Její hlas zní jako moderní hlas zabývající se problémem ženské identity. Ačkoliv nebyla otevřeně politicky nebo jinak činná. Kromě vydávání poezie se aktivně za ženská hnutí nezasazovala. Spíše byla ve své době jedna z ženských autorek, která díky své přeměně z ženy v domácnosti na básnířku, a díky tomu, že se přímo vyslovovala k čistě ženským tématům, začala revoluci intelektu a ducha.¹⁹

Společnost, ve které Anne Sexton žila v průběhu šedesátých a sedmdesátých let v Americe, byla stále ještě společností jasně definovaných a oddělených rolí mezi muži a ženami. Anne jako manželka, která patřila do střední až vysoké vrstvy, zůstala po svatbě doma a starala se o děti a o manžela v pohádkovém domku na předměstí. Sama touto rolí velice trpěla. Po její předčasné smrti byla mnohými viděna jako oběť patriarchálně založené společnosti. Nebyla schopná být konformní paničkou, jak se od ní očekávalo a zároveň se nemohla ani úplně vzepřít této své roli. Samu sebe často nazývala „housewife poet“.

Ve své poezii Anne bojuje za svou identitu jako žena, matka, manželka, dcera. Jsou to básně strhující obrazotvorností psané obyčejným, domácím jazykem s úžasnou silou vzbuzovat asociace. Žena z jejího pohledu je přecitlivělá, domácí bytost pohlcená komerčním světem reklam a televize. Anne Sexton upozorňuje na gendrové role, které byly v době, kdy žila, běžnou realitou. Anne v podstatě reprezentovala tyto dobové konvence svým životem na předměstí a přece proti nim bojovala svou poezií.

¹⁸ SEXTON, Anne. *Selected Poems of Anne Sexton*, ed. Diane Wood Middlebrook. New York: Mariner Books, 1988, s. 18.

¹⁹ *Tamtéž*, s. 19-20.

2 INTIMITA V UMĚNÍ

Intimitu obecně jako takovou není, jak by se na první pohled mohlo zdát, úplně jednoduché definovat. Je to fenomén, který nabývá velkého množství spojení a přesahů, jelikož důvěrné a intimní vazby a vztahy si vytváříme k mnoha lidem a věcem po celý život. Navíc intimita vypovídá o člověku v množství situací jeho života.

Intimní jako přídavné jméno se pak používá v mnoha spojeních. Intimní je naše tělo. Může to být pohlaví, které odhalujeme jen v těch nejintimnějších okamžicích nebo jen nahota obecně. Intimita se často překrývá s erotikou. Intimní témata však nemusí být jen o erotice a sexu, jak jsou většinou vnímána. Stejně tak je intimní něco, co je pro nás domácího, každodenního, důvěrně známého. Intimní je každopádně neveřejné, je to náš osobní prostor, úročiště před okolním světem, kam pouštíme jen své nejbližší a mnohdy ani ty ne. Může to být přímo fyzicky určitý prostor nebo taky situace, kdy můžeme odhodit společenské role a potkat se jen sami se sebou a být sami sebou.

V umění se témata intimity dotýkají všech těchto aspektů a jistě ještě dalších, které jsem nezmínila. Jedná se o témata erotické intimity, intimity domáckosti jako útočiště, důvěrně známého, reflexe naší tělesnosti, která zkoumá hranice našeho těla, co jej překračuje a dialog s ním.

V následující kapitole se chci zaměřit na různé podoby tématu intimity v umění dvacátého století a v současném českém umění. Naše doba totiž přinesla obrovskou změnu nazírání na umění a umožnila, aby se umění důvěrně vyjadřovalo o člověku a všech stránkách jeho existence. Některým umělcům či směrům se dokonce dařilo spojit některé z momentů, kterých jsem se dotkla v mé praktické práci a to poetiku, intimitu a erotično.

Umění dneška „(...)je přesvědčivé pokud vypovídá o individualitě, je odrazem jedinečné osobnosti a jejím ztělesněním.“²⁰ Bylo to až minulé století, které dovolilo umělcům zcela otevřeně vypovídat o intimních

²⁰ LUCIE-SMITH, Edward. *Artoday: současné světové umění*. Praha: Slovart, 1996, s. 7.

tématech, umožnilo jim se zaměřit na jejich vlastní a jedinečné reflektování světa kolem nich. Umělci mají prostor k osobní výpovědi a mohou se svobodně vyjadřovat také k otázkám, které byly do té doby do značné míry tabuizované.

Nicméně neexistuje žádný směr, který by se programově zabýval intimitou. Intimita je ale jistě téma, o kterém máme potřebu vypovídat a do uměleckých hnutí se dostává, zdá se, automaticky. Následující směry a umělci představují pouze zlomek těch, kteří se dotýkají některého z aspektů přístupu k tématu důvěrně známého a intimního.

2.1 První polovina 20. století

V umění první poloviny 20. století se otevřel prostor k reflektování individuality a osobního vnímání světa umělce, který se mohl úplně svobodně vyjádřit. Umění avantgardy se staví proti konvenčnímu oficiálnímu umění a rozvíjí řadu smělých témat a přístupů. Jedním z těchto témat je také téma intimity.

2.1.1 Dadaismus

Dadaismus se na první pohled nezdá jako hnutí, které by se věnovalo intimním tématům. Jeho hlavními znaky jsou ironie, fikce, sarkasmus, dvojsmysl, humor a vůbec „*všechny formy intelektuální provokace, jenž nesou znamení zplozenců noci, kteří jsou sto rozluštit úmornou a neuspokojivou realitu.*“²¹ Je to realita války a její absurdity. Umělci oslavovali právě tuto absurditu, rouhačství, zběsilost, zpochybňovali jazyk a logičnost věcí.

²¹ PIJOAN, José. *Dějiny umění 9*. Praha: Odeon, 1983, s. 295

V dada bylo ale možno zaslechnout i něžnou a melancholickou notu. „*Byla to úzkost projevená zuřivostí, tornádem.*“²² Dada se snaží dostat se k obyčejným lidem tak blízko, jak to jen jde. Objevuje poetičnost náhodného a obyčejných věcí. Dalo by se říct, že to je „*poučení o radosti, víře a naději.*“²³ Dadaismus nastavuje obraz tohoto světa, který se odráží do našich osobních momentů a jako vyjadřovací prostředky používá materiál a věci, které jsou nám bytostně blízké.

Umělci vytváří koláže či asambláže z obyčejných důvěrně známých materiálů. Kurt Schwitters vytvářel asambláže, do kterých dovedl zakomponovat v podstatě cokoli ze svého okolí včetně různých náhodných nálezů z ulice. Max Ernst zase naplnil účinně smysl koláže. Vytvářel kompozice z výstřižků z nejrůznějších časopisů. Takto vznikaly až fantastické světy podobné snovým světům, které vytvářeli surrealisté. V neposlední řadě zde stojí zásadní dílo Marcela Duchampa, který zpochybnil otázku, co se dá za umění vlastně považovat a co ne. Jeho ready-mades přinesly do výstavních síní obyčejné důvěrně známé věci denní potřeby. Duchampův pisoár, který nazval poeticky Fontána, dokonce staví na piedestal objekt používaný ke každodenní intimní potřebě.

Dadaismus se snažil zachránit lidi ze zuřivého šílenství doby a vrátit je zpátky k dětem, které si hrají. Hravým způsobem oslavuje nevědomé, instinktivní tvoření a iracionální přístup ke světu. Jindřich Chalupický v této souvislosti mluví o empirismu moderního umění o jeho navázání na naši intimní osobní zkušenost. „*Moderní umění se zatím zakládalo na zásadně odlišné empirii, především na aktualizace bezprostřední tělesné přítomnosti ve světě(...)*“²⁴

Dada bere opovržené materiály moderního světa a skrze tuto prostotu a obyčejné věci z našeho osobního prostoru, vypovídá o skutečném životě daleko opravdověji než umění do té doby vypovídalo.

²² PIJOAN, José. *Dějiny umění 9*. Praha: Odeon, 1983, s. 328.

²³ CHALUPECKÝ, Jindřich. *Umění dnes*. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1966, s. 125.

²⁴ *Tamtéž*, s. 13.

Kurt Schwitters, *Merz s duhou*, 1939.²

Marcel Duchamp, *Fontána*, 1917.³

2.1.2 Surrealismus

Surrealismus už od počátku minulého století zpřítomňuje sen, který sníme v noci i ten, který si necháváme zdát v plném denním světle. Je to směr, který pracuje s poetickými náměty a spojuje výtvarno s poezií a lyrismem. Surrealismus věnoval velký prostor básníkům. André Breton a další „*chtějí dospět k samotnému zřídlu poezie, pojímané jako jediný pravdivý výraz bytí.*“²⁵ Surrealismus přináší i určitou magičnost, která doprovází proměnu ve způsobu cítění, vnímání a chápání světa.

Inspiraci umělci nachází na prahu spánku, ve spánku a v nevědomí. Nahlíží do nejhlubšího nitra své osobnosti. Touží se najít a poznat tím, že zobrazí své nejnítěrnější pohnutky a momenty. Za některá naše přání a tužby se stydíme, sami pře sebou je skrýváme a v sobě vytěsňujeme. Umělci se však přesto pouští do odkrývání intimních stránek své osobnosti ve svém díle.

Právě ve snění a polospánku umělci hledají své nejdůvěrnější touhy a pohnutky. Zapojují asociace, věří ve všemohoucnost snu, zkoumají

²⁵ PIJOAN, José. *Dějiny umění 10*. Praha: Odeon, 1984, s. 13.

nevědomí. Zde se surrealisté inspirovali dílem Sigmunda Freuda, který zkoumal symbolický podtext spontánních výpovědí, hlavně snů. Podle něj jsou sny vytěsněnými obsahy naší mysli, kdy nejhlubší složka naší osobnosti vystupuje na povrch. „*Id je naplněno energií, jejímž zdrojem jsou pudy a jeho snahou je pouze zajistit ukojení pudových potřeb v souladu s principem slasti.*“²⁶ Id se řídí procesem vytěsnění, kdy dochází k vytěsnění nepříjemných obsahů. Ty se pak projevují právě formou snění.²⁷ Sexualita a libido je podle Freuda jeden z dominantních faktorů lidského chování. Potlačujeme id a tím potlačujeme svou citovou spontánnost a sexualitu. Neuspokojené tužby jsou hnacími silami fantazií.²⁸

Freud mluví o slasti a nelibosti jako o dvou základních hybných principech naší psychiky. Freud se v tomto momentě vyjadřuje také k oblasti umění. „*Umění dosahuje originálním způsobem smíření obou principů. Umělec je člověk, který se od reality odvrací, protože se nemůže smířit s tím, že po něm požaduje, aby se zřekl pudového ukojení, a dává svým erotickým a ctižádostným tužbám průchod ve fantazijním životě.*“²⁹

Surrealistické obrazy jsou plné nejdůvěrnějších vytěsněných obsahů našeho nevědomí, které se dostávají na povrch ve formě snu, automatických kreseb či spontánních výpovědí. Umělci tak svou tvorbou míří až k úplnému zdroji intimních momentů našeho já.

2.1.2.1 Toyen a její intimní poetika

Toyen (vlastním jménem Marie Čermínová) je výjimečná surrealistická autorka, která dokázala v ideálním poměru propojit snovost, poetiku a erotično. Její umění je plné magičnosti a fantastičnosti, kdy známé věci na sebe berou podivné podoby. Obrazy mají zvláštní poetiku. Je to jakýsi tichý prostor tajemství s erotickým nábojem. Toyen „*předkládá výtvarnou*

²⁶ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I.* Praha: Avicenum, 1991, s. 373.

²⁷ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře.* Praha: Odeon, 1990, s. 91-94.

²⁸ *Tamtéž*, s. 105.

²⁹ *Tamtéž*, s. 81.

*podobu sebe samé, jak vnitřní bytost, tak její vztahy k obecné struktuře lidského bytí, představy a sny (...).*³⁰

Její obrazy s doslovnou sexualitou vizionářské erotiky, která chce skoncovat se všemi padělkami lásky, které přinesla sexexploze, jsou ve své intimnosti poetické. Navíc Toyen měla odvalu osvobodit lásku od všech jejích karikatur. Zpodobňovala naše erotické sny a otevírala hranice erotického světa.³¹ Dělala si téměř až pornografické náčrty a erotické kresby.

V jejích křehkých lyrických malbách se poezie střetává s vizuálním obrazem. „*Prostřednictvím velmi rozmanitých aspektů své malby Toyen skutečně nepřestala dosvědčovat absolutní ztotožnění malíře a básníka.*“³² Dala život básnickým obrazům, která tu zároveň jsou a vlastně nejsou, a která se vynořila hluboko z jejího nitra.

Toyen, *Po představení*, 1943.⁴

Toyen, *Zatmění*.⁵

³⁰ SRP, Karel. *Toyen*. Praha: Agro, 2000, s. 359.

³¹ *Tamtéž*, s. 378-379.

³² *Tamtéž*, s. 375.

2.2 Druhá polovina 20. století

Druhá polovina 20. století přichází s novými výtvarnými směry, které se od člověka odvrací a hledají spirituální zkušenost. Pokračuje v tradici abstraktní malby první poloviny 20. století a právě abstrakce, která „*znamenalá zkušenost nesmírné svobody, nalézané za jevy našeho světa*“³³, ovládá umění na dlouhá léta.

Expresivní abstrakce se vrací ke kosmu, kde člověk už není centrem zájmu. Toto umění vede někam za umění a od člověka. Umění se stává spíš duchovním dobrodružstvím. Předmětem malby se stala malba sama.³⁴ Další směry jako tašismus nebo informel se snaží o něco podobného. Obraz máme spíš cítit, než jej zkoumat a nad ním přemýšlet. Umění je do značné míry emotivním stimulem. Intimním aspektem v takovémto umění může být snaha autora o to, aby se nás umění ideálně v určitém okamžiku důvěrně dotklo, aby niterně zapůsobilo na nás jako na člověka a vyvolalo v nás nějakou pocitovou odezvu.

Zhruba začátkem šedesátých let se vrací surrealismus, který ve své poeticky neskutečné výpovědi opět přináší naše odhalené touhy, obavy a sny. V umění se objevují také témata, která se dotýkají znovu každodenní reality všedního konzumního života. Pop art je sonda do banality situací důvěrně známého a konzumního.

Umění druhé poloviny 20. století, už pomalu nevyhovuje rozdělení umělců do skupin a příhrádek. Příhrádky přestávají stačit, navíc umělci se začínají pohybovat na hraně již existujících kategorií. V celém moderním umění se objevuje něco společného. Je to něco, co přesahuje tyto programy a směry. Něco nového zde znamená svobodu. V umění se najednou smí všechno. Cení se kuriózní a fantastické.³⁵ Novost už téměř nepřekvapí ani nepohorší. Naopak originalita a upřímnost výpovědi se oceňuje čím dál víc.

³³ CHALUPECKÝ, Jindřich. *Umění dnes*. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1966, s. 12.

³⁴ *Tamtéž*, s. 23.

³⁵ *Tamtéž*, s. 37-38.

Výtvarné umění překračuje hranice tradičních výtvarných disciplín a pouští se zkoumat možnosti, které mu přináší spojení s hudbou, divadlem, poezií, literaturou, filmem. Bourání tělesných a sexuálních tabu v happenings a events je dalším významným momentem, kdy dochází ke zkoumání intimních momentů.

Pokud se budeme bavit o umění druhé poloviny dvacátého století je nezbytné zmínit se také o zásadním myšlenkovém směru konce toho století, kterým je postmoderna. Postmoderna ve výtvarném umění staví do popředí lidskou individualitu a osobní zážitek, často v sociálním a politickém kontextu. V tématech erotiky se nebrání boření konvencí a umělci si často ve své tvorbě užívají až narcistickou a exhibicionistickou polohu.³⁶

2.2.1 Body Art

Body art je označení pro umělecké tendence, které užívají těla jako východiska a vlastního materiálu umělecké tvorby. Tyto tendence se zájmem zaměřují na pocity intimacy, poznávání a důvěry k vlastnímu tělu. Umělci se také otevřeně zabývají sexualitou nebo gendrovými otázkami, kdy reagují na zážitky své intimní zkušenosti a postavení těla individua v kontextu společnosti.³⁷

V rámci body artu se jedná o autentické umělecké tendence, které se snaží „(...) vytvářet intenzivní vazby mezi duchovním a tělesným, usilují o koncentrované poznání skrze koncentrované zážitky.“³⁸ Tyto zážitky mohou v mnohých případech přecházet až do extrému. V rámci kontroverzního Vídeňského akcionismu se umění spojovalo s divadlem a erotickou či náboženskou provokací. Umělci jako Brus, Mühl a Nitsch odhalovali potlačované pudy, sexuální tabu, úzkosti a agrese. Někteří při svých akcích

³⁶ WOODS, Tim. *Beginning Postmodernism*[online]. Manchester: Manchester University Press, 1999 [cit. 21.6.2011]. Dostupné na [www: http://books.google.com](http://books.google.com), s. 140.

³⁷ JONES, Amelia. *Body Art/Performing the Subject*[online]. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998 1999 [cit. 21.6.2011]. Dostupné na [www: http://books.google.com](http://books.google.com), s. 15-18.

³⁸ ZHOŘ, Igor. *Akční tvorba*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1991, s. 26.

dokonce vykonávali tělesnou potřebu, onanovali, bičovali se, rozmazávali exkrementy po těle a zvraceli.

V komornějším duchu se nesou tělové akce Američanky Carolee Schneemann. V projektu *Interior Scroll* řeší problémy těla, sexuality a genderu. Ženskou sexualita zkoumaná v kontextu mužského a ženského pohledu.³⁹ Schneemann si při akci pokryla tvář a nahé tělo barvou a z vagíny si postupně vytahovala roli papíru, která obsahovala autentickou osobní zpověď o intimní zkušenosti s muži, kterou četla publiku.

Carolee Schneemann, *Interior Scroll*, 1975.⁶

2.2.2 Hyperrealismus, nový subjektivismus a feministické tendence

Hyperrealistické tendence, které se začaly šířit v Americe na přelomu šedesátých a sedmdesátých let minulého století, jsou způsobem, jak fyzicky nahlížet na člověka z té největší možné blízkosti. Umělci, jako je malíř Chuck Close, vstupují do intimní zóny člověka a snaží se s maximálním zaměřením na detail proniknout do naší intimní zóny. Vedle Close stojí dílo sochaře Duanea Hansona, který se zabývá momenty odcizení moderního člověka v prostředí konzumní Ameriky a vytváří hyperrealistické odlitky

³⁹ JONES, Amelia. *Body Art/Performing the Subject*[online]. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998 1999 [cit. 21.6.2011]. Dostupné na [www: http://books.google.com](http://books.google.com), s. 4-5.

podle skutečných modelů, které působí maximálně jako živé. Zdá se dokonce, jakoby ve výstavní síni čekaly skuteční lidé. Všechno je totiž provedeno do nejmenšího detailu. Hanson své postavy obléká do skutečných šatů, nechává je nosit šperky, doplňky a lidské vlasy. V realistických tendencích zobrazování lidské intimity pokračuje také řada malířů v Británii. Jsou jimi například Lucian Freud nebo Alison Watt.

Je tedy jasné, že proměny člověka v moderní společnosti a jejich vztah k intimnímu a veřejnému prostoru jsou jedním ze zásadních témat v umění. Umění se snaží odhalovat tabuizovaná témata momentů, které jsou součástí moderní společnosti. „*V americkém a britském umění 80.let se prosazoval nový subjektivismus s řadou zájmů o excentrické psychické jevy a stavy, narcismem a voyeurismem počínaje a transvestitismem, fetišismem a dalšími podivnostmi a zvláštnostmi konče.*“⁴⁰

Umění feministek se objevuje s uměním postmoderny a nastoluje ženská a sociální témata, která kromě větší poetičnosti a emotivního náboje děl přináší také boření tabu. Poskytuje nám intimní pohled na život žen. Jedná se o umění velice niterné a zároveň také umění protestu a revolty. Je to způsob, jakým ženy vypovídají o svém postavení ve společnosti. Autorky oslavují ženskou sexualitu viděnou z ženského hlediska, aniž by činily ústupky mužským názorům. Jedná se o oslavu ženského těla a zároveň odsouzení mužských postojů k němu.⁴¹ K feministickým autorkám se řadí například Američanky Ida Applenbroog nebo Cindy Sherman.

⁴⁰ *Nejmladší/The Youngest*. Katalog, Národní galerie v Praze, 2003, s. 13.

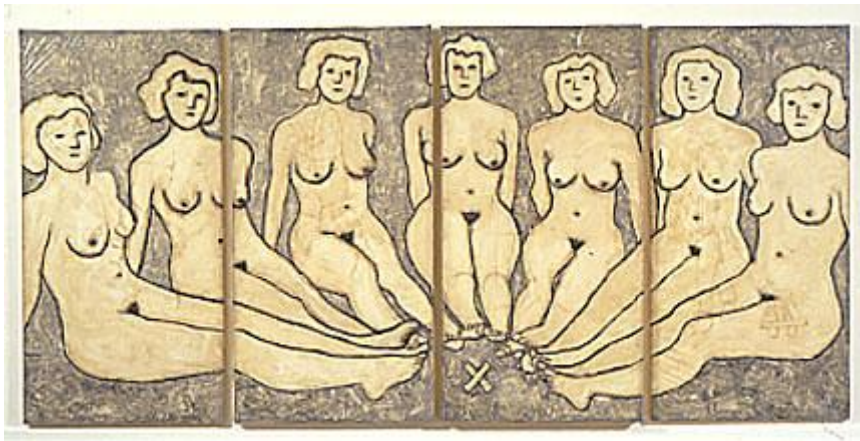
⁴¹ LUCIE-SMITH, Edward. *Artoday: současné světové umění*. Praha: Slovart, 1996, s. 460-461.

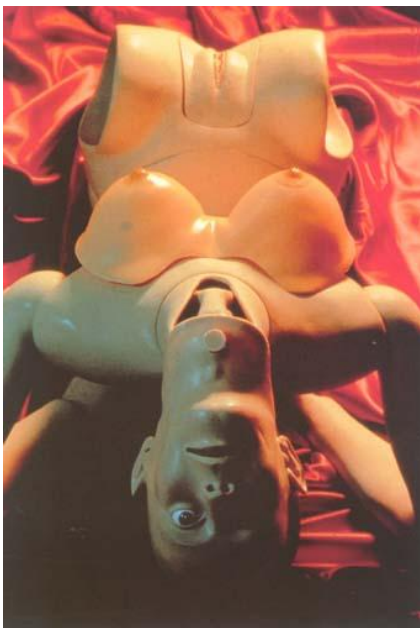
Chuck Close, *Leslie*, 1973.⁷

Duane Hanson, *Man on a Bench*, 1977.⁸

Ida Applenbroog, *Modern Olympia* (after Manet), 1997-2001.⁹

Cindy Sherman, *Untitled*, 1992.¹⁰

2.3 Intimita v současném českém umění

České výtvarné umění prošlo po roce 1989 výraznou změnou. Více se otevřelo světu a také samotným lidem. Obecně jsou osmdesátá léta ve světě „přelomovým obdobím vývoje kultury, kdy se umění výrazně vzdálilo těm vazbám ke skutečnosti, v nichž se v předešlých modelech vztahovalo ke světu vnímanému v komplexnosti, počínaje fyzikální realitou těla, tělesností a končící abstraktními modely skutečnosti.“⁴² Umění se také přiblížilo virtuálnímu světu a začalo využívat nejnovější techniku jako vyjadřovacího prostředku. Tyto trendy můžeme koncem osmdesátých let sledovat i u nás.

Nejdůležitější posun u nás má na svědomí svoboda, která je dopřána uměleckém projevu. Nová generace umělců již není zatížená minulostí, morálními zásadami ani politikou. Je to generace, která se snaží žít otevřeně v každodennosti a to bez jakýchkoliv uměleckých omezení.⁴³

Mizí strach z tabuizovaných témat a umělci otevřeně reflektují svou individuální zkušenost. Dalo by se říct, že téměř každý současný umělec se do určité míry tématu intimity ve své tvorbě dotýká. Ať už se jedná o důvěrnost každodenního, intimitu vztahů k opačnému pohlaví a sami k sobě nebo konfrontace intimního a veřejném prostoru.

Můj výběr autorů se nezaměřuje pouze na zobrazování momentů, které se nejzřetelněji objevují v mé praktické práci, tzn. intimity našeho těla, vztahů, erotiky a sexuality. Pokusila jsem se dát prostor, co největší šíři intimních témat v pracích umělců.

Velký prostor je věnován ženským autorkám, není to ovšem záměrné. Může se každopádně zdát, že téma intimity se u žen objevuje častěji a více otevřeně. Ženy vnáší do umění něžnost, citlivost, intuici a mapování prožitků a drobných každodenních radostí možná ve větší míře, než tak činní muži.

⁴² *Nejmladší/The Youngest*. Katalog, Národní galerie v Praze, 2003, s. 13.

⁴³ *Tamtéž*, s. 15.

2.3.1 Adriena Šimotová

Adriena Šimotová je již po několik desetiletí jednou z klíčových osobností naší umělecké scény. Její umění je autentickou výpovědí o autorce a také o situaci člověka v současnosti. Její tvorba zobrazuje její subjektivní stavy a snaží se reflektovat momenty, kdy se přibližujeme a odcizujeme druhým i sami sobě.

V autorčině tvorbě se výrazně objevuje motiv vnímání těla a tělesnosti. Už její ranná tvorba se dotýkala tohoto intimního tématu. Adriena zabalovala lidské tělo a tváře do látky a do papíru. Výsledné dílo pak působí jako pouzdra, která po lidském těle zbyla v momentě, kdy člověk kamsi zmizel. V díle autorky jsou zde patrné silné tendence k spirituálnímu a vnímání naší smrtelnosti.

Adriena Šimotová používá jako výrazový prostředek hlavně ruce, prsty a dlaně. „*Tělové dotyky a jimi nejnaternější hnutí tlumočí životní pocit autorky.*“⁴⁴ Tento důvěrný rozhovor se sebou a se svým tělem rozehrává na prázdná plátna, čisté listy a vrstvy papíru. Další techniky, kde používá haptické prostředky při intimním styku s materiálem, jsou vrstvené kresby, řezání, vpichy.

Adriena Šimotová frotážuje lidské tělo i neživé předměty. Její dílo je interakce člověka s předměty či s prostředím. Je to setkání s věcmi, které důvěrně znala. Zachycuje svět každodennosti, dělá otisky obyčejných předmětů, které nás obklopují. Ty mají pak často podobu útržkovitosti fragmentů. Svět každodennosti tu pak není jen prostředím života, ale aktivitou, která svět jako takový utváří.⁴⁵

Dotek je pomíjivý okamžik komunikace, intimní interakce, která vyjadřuje vzácnou chvíli souznění dvou lidí nebo jen člověka se sebou samým v jeho samotě. „*V reakci na ztráty lidskosti Šimotová zintenzivňuje*

⁴⁴ *Adriena Šimotová: Retrospektiva 1959-2005*, ed. Pavel Brunclík. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2006, s. 247-248.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 241.

úlohu těla a smyslů a rozvíjí svou výtvarnou tvorbu jako niterný rozhovor, v kterém se doteky a otisky těla stávají prostředkem naděje.“⁴⁶

Adriena Šimotová, *Ubyvájící torzo*, 1984.¹¹

Adriena Šimotová, *Věc*, 2005.¹²

2.3.2 Alena Kupčíková

Alena Kupčíková je mladá autorka, která vzbudila pozornost svým vystoupením na výstavě *Mladý maso* v roce 2002. Zde Alena Kupčíková vystavila ženské akty s erotickým nádechem, které vytvořila ze ženského intimního ochlupení. Chloupky pak „kreslila“ akty na papír a své dílo nazvala *Chlupatice*. Tyto „kresby“ doplnila videem s komentáři žen, které jí chloupky přispěly i komentářem vlastním. Autorka sledovala celý proces vzniku díla a reakce od prvního nápadu po jeho akceptování publikem a prezentovala kresby s jejich vlastním příběhem. Svým dílem se také dotkla

⁴⁶ *Adriena Šimotová: Retrospektiva 1959-2005*, ed. Pavel Brunclík. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2006, s. 223.

problematiky módních diktátů a obecně také ženské otázky a vnímání ženského těla.

Ve svém komentáři k dílu se autorka vyjádřila svém záměru takto: „Některé ženy vnímají své „intimní chloupky“ jako nemoderní nebo dokonce neestetické, další si jich cení jako nějaké ozdoby, jejíž úprava a změna je individualizuje a osvobozuje; jiné ženy považují za příjemné si je zcela oholit, zbavit se jich, překračující tak určité tabu...Požádala jsem své přítelkyně o jejich chloupky a z nich jsem vytvořila erotické, možná až exhibicionistické sny ženy.“⁴⁷

Alena Kupčíková, *Ballerina*, 2006.¹³

Alena Kupčíková, *Katherina II.*, 2008.¹⁴

2.3.3 Jitka Havlíčková

Velmi podobnou věcí z hlediska tématu a materiálové podobnosti, jakou zkoumala Alena Kupčíková, se ve své tvorbě dotkla také absolventka AVU Jitka Havlíčková. Havlíčková vytvářela kompozice z vlasů, které patřily konkrétním lidem. Výstavu hostila v roce 2003 také olomoucká galerie Caesar. Jedná se celkově o objekty, kdy autorka lepila vlasy přímo do

⁴⁷ Dostupné z: <http://www.alenakupcikova.cz/> [cit. 2011-06-10].

umyvadel a van, které pak instalovala na zeď na výšku, takže v prostoru připomínaly tyto objekty slavnostní niky.

Koncept její práce vycházel z pohledu, který se každému naskytne při pohledu na vanu vypuštěnou po koupeli. Tento moment je poetickým zachycením záznamu intimního okamžiku koupele a nahoty ženského těla.

Jitka Havlíčková, *Vlasy*, 2000.¹⁵

Jitka Havlíčková, prostor výstavy.¹⁶

2.3.4 Michal Pěchouček

Michal Pěchouček je současný český autor a držitel ceny Jindřicha Chalupického za rok 2003. Na jeho výstavě *Hodiny v umění*, která byla nedávno k vidění v Galerii hlavního města Prahy v Domě U Kamenného zvonu, Pěchouček představil sérii intimních vyšívaných obrazů. Celý cyklus se jmenuje *Večerka/Time For Bed* a jedná se o obrazy zachycující intimní momenty okamžiku těsně před usnutím.

Pěchouček na malířská plátna v prvním tématickém okruhu našil a jemně vycpal pánská pyžama, doplněná o kresby chlapců, kteří se v nich právě chystají do postele. Postavy jsou plné jemného náboje erotického snění. Erotika se pak zjevně objevuje v navazující sérii formálně podobných obrazů, na kterých se milují mladé dvojice a předvádějí nejrůznější sexuální polohy. Nejde o malby, ale o umně aranžované textilní asambláže, drapérie z obyčejných pruhovaných ručníků a prostěradel, které

však v sobě skrývají magii skutečných předmětů. Stará pyžama a textil použitý v obrazech nosili Pěchoučkovi přátelé.⁴⁸

Cyklus *Time For Bed* zachycuje důvěrným způsobem snové vize a erotické scény momentů naší každodenní obyčejné intimity.

Michal Pěchouček, *Time For Bed VII*, 2010.¹⁷ Michal Pěchouček, *Time For Bed XXXV*, 2010.¹⁸

2.3.5 Michaela Thelenová

Ve svém projektu „Na chvíli“ z roku 2007, který byl prezentován na zdech pražského nábřeží, se tato současná mladá autorka zaměřila na zkoumání vztahu intimity obrazových fotografických výpovědí ve veřejném prostoru.

Michaela Thelenová staví do centra pozornosti samotný fakt komunikace, a to proces prolínání veřejných mediálních vjemů do sféry přirozeného světa. „*Skrze důslednou kategorizaci obrazů a kritiku manipulačního diktátu médií současně nabízí alternativní cestu k vizuální*

⁴⁸ LOMOVÁ, Johana. Pyžama a filmogramy, *Referendum umění*, dostupné z: <http://www.denikreferendum.cz/> [cit. 15.6.2011].

*dekonstrukci unifikujících sociálních mechanismů z okrajové a subversivní pozice.*⁴⁹

Hlavním tématem projektu „Na chvíli“ bylo především reflektovat vnímání intimních momentů člověka v kontextu jejich veřejného vystavení a prezentování těchto drobných každodenních situací v nadživotním formátu. V díle je vidět schopnost autorky citlivě zkoumat a jasně vyjadřovat podstatu protikladu individuální a sociální existence.

Michaela Thelenová, *Na chvíli*, 2007.¹⁹

⁴⁹ KOLEČEK, Michal. Dlouhý výlet na krátkou vzdálenost. Dostupné z: <http://www.thelenova.cz/> [cit. 2011-06-10].

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Básně a jejich interpretace

U vybraných pěti básní jsem se pokusila o mé osobní čtení poezie Anne Sexton, které bylo základem pro jejich vizualizaci. Některé jejich části jsem se pokusila volně přeložit nebo jen poskytnout zjednodušený výklad jednotlivých metafor, témat a obrazů, které se v básních objevují. Měl by to být náhled do obrazů a prvků básně, které jsem se rozhodla vybrat jako zásadní a jsou základem pro vizuální zobrazení básní. Jde o práci nejen s textem a jeho poetikou, ale hlavně o nacházení paralel mezi textem a obrazem a o jeho konečnou vizualizaci.

Práci s textem takového charakteru velice často stěžuje určitá nesrozumitelnost moderní poezie. Moderní poezie předpokládá čtenáře se silnou fantazií, který bude schopný si dotvořit podněty v textu a rozpoznat básníkův záměr v jeho určitosti.⁵⁰

Někdy není úplně nutné nebo možné báseň aktivně chápat, ale jde spíš o to, že se do textu pasivně vcítíme a necháme jej na sebe působit. Takové vcítění je většinou provázeno momenty překvapení a znovu objevování a odkrývání dalších a dalších obrazů, pocitů, které se zde jako metafory díky básníkově i naší osobní zkušenosti navrstvily. Každé další čtení básně by mělo přinášet nové prožitky a odkrývat nové významy. Navíc interpretace poezie se může lišit čtenář od čtenáře. Čtení básní by se dalo přirovnat našemu osobnímu odkrývání vrstev nánosů prachu naší zkušenosti vytěsněné do nevědomí nebo také naší neochotou odhalovat své pocity sami sobě. Naše intimní zážitky se mnohdy odrazí v prožitku někoho dalšího lépe, než pokud bychom si je měli my sami představit. Pro mě byl tento proces ponoření se pod povrch světa hrdinek básní Anne Sexton právě takovým odhalením.

⁵⁰ BRABEC, Jiří. *Jak číst poezii*. Praha: Československý spisovatel, 1969, s. 18.

Pro ilustraci jsem si vybrala pět básní, které jsou od sebe do značné míry velmi odlišné. Tento můj osobní soubor není příliš konzistentní. Básně pochází z různého tvůrčího období autorky, zabývají se různými tématy. Společně jim však zůstává velice intimní atmosféra osobní zpovědi a intenzita dobře známých prožitků, které jsou soukromé, osamělé i pomíjivé.

3.2 Zhmotnění textu

Všechny vybrané básně spojuje jeden společný obraz, který je pro Anne Sexton jakousi metaforou intimity. Jde o obraz postele, přikrývek, peřin, polštářů, které alespoň částečně zakrývají intimní prožitky postav jejich básní, momenty jejich citového odhalení nebo jejich nahotu. Tento moment se pro mě stává prvkem, který mé ilustrace spojuje. Jako podkladový materiál pro vyšívání jsem proto zvolila povlaky polštářů s jemnými motivy.

Jedním s velkých témat poezie Anne Sexton je snaha zachytit kontrast mezi vášní a intimitou, mezi prožitky, které jsou syrové a prožitky opravdové čiré intimity k druhému člověku i k sobě samému. Autentické povlaky polštářů svými motivy působí romanticky a křehce. Jsou zde zčásti proto, aby překrývali to děsivé a zkažené, co je vlastně neveřejné a před lidmi ukryté, a uchovávali idealizované pozlátko dojmu dokonalosti. Právě taková romantická křehkost se tu stává kontrastem pro upřímné niterné odhalení autorky, jejích děsů, vinně, bolesti, osobní zkušenosti těžce životem zkoušeného člověka.

Vyšívaná kresba jen naznačuje příběh, který se odehrává schovaný za oponou v podobě peřin, dek a polštářů. V obraze není dominantní, je třeba ji chvíli hledat. Jakoby se nám bezprostřední zpověď autorky snažily ilustrace jen pošeptat z blízka do ucha. Poezie Anne Sexton je mimo jiné o kontrastu a napětí mezi soukromím a veřejným prostorem, mezi tím, o čem se veřejně mluví a o čem se nemluví a o tom, co je zrakům ostatních

odepřeno. V podstatě nenápadná vyšívaná kresba, tak jako konfesijní poezie, se snaží vyslovit něco, co se většinou vyslovit bojíme. Bohatě stačí to potichu zašeptat.

Výsledné práce jsou prezentované jako obraz a nechávají příběhy a témata básní Anne Sexton, aby se odpoutala jejích textů a dovolují jim osamostatnit se a žít také vlastním životem se svébytnou výpovědní hodnotou.

3.2.1 More Than Myself

Tato báseň vyšla ve sbírce *To Bedlam and Part Way Back*, která byla vydaná v roce 1960 jako autorčina vůbec první sbírka poezie. Ve sbírce se Anne zabývá tématy, která v té době zasáhla její život a změnila jej ohromným způsobem. Jde o témata ztráty jejích blízkých, počátků psychické nemoci a života v psychiatrické léčebně.

V básni *More Than Myself* se Anne odhaluje jako člověk, který se bojí sám sebe, člověk, který má strach ze svých osobních démonů, z temných zákoutí své mysli, nočních můr a děsivých vizí, které se stávají strašlivou součástí jejího každodenního života. Odhaluje tu sama před sebou své další, nové já. Její další já je cizí osoba, podoba jí samotné, která ji neustále děsí a znepokojuje svou vtírající se přítomností.

Anne se zde popisuje jako osoba, která je částečně vyrovnaná se sebou samou, takovou jakou teď nově je, ale také jako žena duševně nemocná, nevyrovnaná, neurotická, občas až psychotická. Anne uměla tuhle nepřátelskou osobu v sobě zhmotnit na papír a zároveň se s ní identifikovat.

More Than Myself je báseň o neschopnosti života s blízkým člověkem. Je to obraz momentu, kdy se do jejího života pomalu vkrádá znepokojení nad sebou samou, a kdy Anne pomalu začíná cítit, že není úplně v pořádku. Poznává, že blázní.

V básni se pro mě jako pro čtenáře objevuje hned několik zajímavých momentů, které mi byly zdrojem při převedení textu do formy ilustrace. Některé ze silných obrazů se staly určitým refrénem básně a jako motiv se několikrát opakují. Jedním z těchto obrazů je obraz převrácené mísy. Ženská postava na výšivce si drží hlavu v dlaních, jakoby svírala v rukou převrácenou mísu, ve kterou se proměnila její vlastní hlava.

I tapped my own head;
it was a glass, an inverted bowl.
It is a small thing
to rage in your own bowl.
At first it was private.
Then it was more than myself;

Anne píše, že si „poklepala na hlavu“, ze které se stala „skleněná mísa obrácená dnem vzhůru“. Její hlava a její mysl byla jen další malá věc, která se „rozběsnila uvnitř skleněné mísy“, která patří jejímu muži, milenci. Jemu jsou tyto řádky adresovány. To, co se dělo uvnitř její hlavy bylo „nejdřív soukromé, patřilo to vše jen jí samotné“. „Pak jí to, ale přerostlo.“

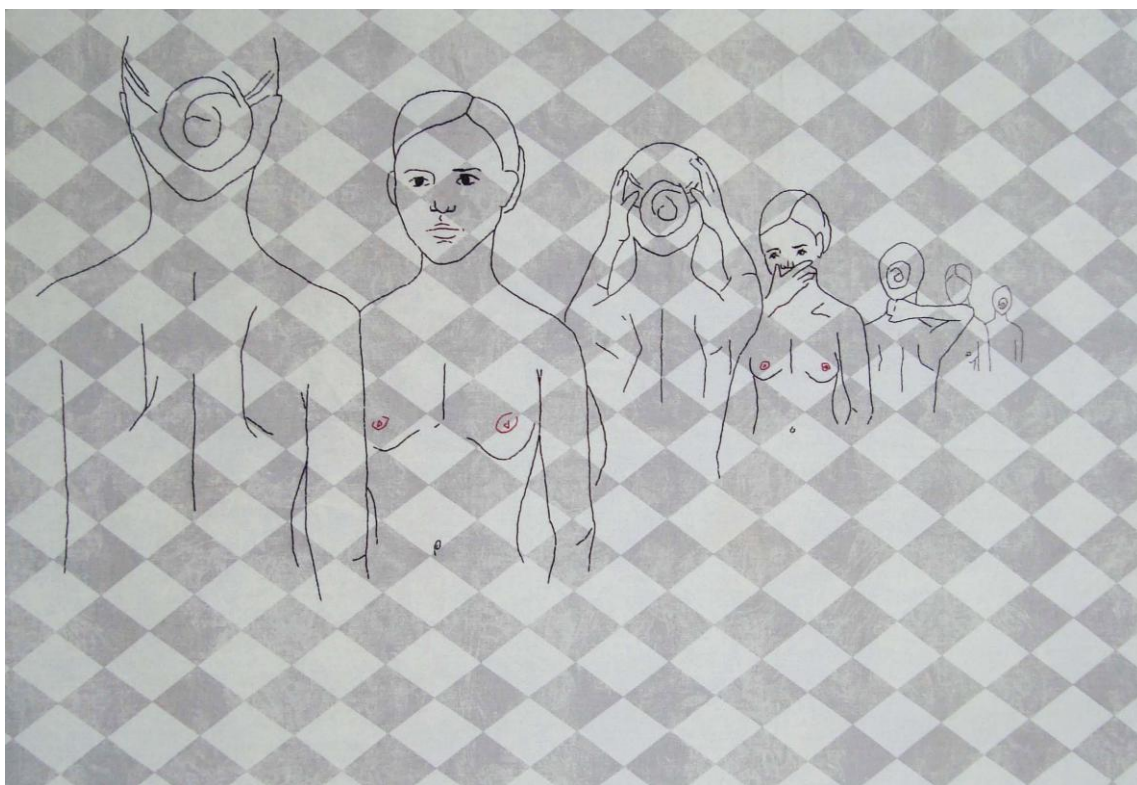
Obraz, který jsem z básně rozvíjela je moment, kdy Anne popisuje pohled do chodby psychiatrické léčebny.

something worth learning
in that narrow diary of my mind,
in the commonplaces of the asylum
where the cracked mirror
or my own selfish death
outstared me.

V této části autorka popisuje, jak se naučila číst svou novou identitu, která je něco, co má smysl hlouběji zkoumat. Zkoumá ji v „jednoduše napsaném deníku její spoutané duše a na společných chodbách blázince“,

která jsou lemovaná po stranách zrcadly. Všechna tato „zrcadla jsou popraskaná“ a dávají obraz jí samotné. Upřeným pohledem na ni její obrazy zírají jako by chtěly zkrotit běsnění, které se jí odehrává v hlavě.

Výsledná ilustrace zachycuje ženu, která pozoruje svůj obraz v několika zrcadlech. Její obraz je reflektován všude kolem ní a tyto odrazy v zrcadlech před ní ožívají svým vlastním životem. Otázkou je, co je skutečnost a co je pouze odraz její znepokojené mysli. To ani ona sama pak už nedokáže odlišit.

More Than Myself, výšivka, 70 x 55 cm.

3.2.2 Ghosts

Báseň *Ghosts* pochází ze sbírky *All My Pretty Ones* (1962). V tomto období se Anne věnovala tématům utrpení, zhroucení a samoty. Báseň je považovaná jednu s jejích jasně autobiografických básní, kde se autorka vyrovnává se vztahem k mrtvému otci, matce, bývalému manželovi a svým dětem.

Ghosts je báseň o věcech v životě, na které s hrůzou čekáme a víme jistě, že se jim nevyhneme, protože jsme se s nimi nikdy úplně samy nevyrovnaly. Takové potlačené temné stránky naší osobnosti, které se snažíme ze všech sil vytěsnit, nás vždycky nakonec dostihnou. Těmito přízraky můžou také být lidé, kteří nás hluboce zasáhly v pozitivním smyslu a nebo naopak lidé, kteří nám v životě ublížili a způsobili nám rány, které zůstaly po dlouhou dobu nezacelené a bolavé. Všechny tyto své osobní děsy si Anne promítá do bídných stvoření, která už nemají žádnou moc, uvnitř jsou úplně prázdná, ale i tak jsou stále strašidelná a děsivá. Jsou to nenaplněné osamělé bytosti, která se zjevují její citlivé duši a hledají rozřešení.

Vypravěčem básně je žena, která žije sama v prázdném domě a je pronásledovaná svými osobními přízraky. V první sloce se jí tyto přízraky zjevují jako ženské postavy.

Some ghosts are women,
neither abstract nor pale,
their breasts as limp as killed fish.
Not witches, but ghosts
who come, moving their useless arms
like forsaken servants.

Tyto postavy, které nejsou „ani abstraktní ani vybledlé“, tedy stále velice živé, se procházejí po jejím domě. Podle jejich popisu se zdá, že jde

o nedávno zesnulé blízké. Popisuje je jako ženy jejichž „ňadra jsou povadlá jako ploutve mrtvých ryb“. Nesnaží se je přirovnávat k čarodějnicím. Čarodějnice mají určitou moc, ale tyto přízraky jsou slabé a opuštěné. „Při chůzi marně pohybují rukama jako nepotřebné, osamocené služebné.“

V druhé sloce se objevují přízraky mužů, které Anne popisuje s nechutí jako odporná stvoření.

Not all ghosts are women,
I have seen others;
fat, white-bellied men,
wearing their genitals like old rags.
Not devils, but ghosts.
This one thumps barefoot, lurching
above my bed.

Tito muži jsou „otylí“ a mají „velká bílá břicha“, „jejich genitálie na nich visí jako staré hadry“, když se pohybují. Je jasné, že tyto mužské přízraky Anne nenávidí a také ony nenávidí ji. Obtěžují ji svou přítomností. „Bosí a těžkopádní vrávorají kolem její postele.“

Tato báseň zachycuje moment, kdy se všechny Anniny přízraky přibližují k její posteli a děsí ji svou přítomností. Zjevují se jí v maskách ve své neurčitosti a anonymitě, jako pouhé stíny jejích osobních pronásledovatelů a útočí na její osobní prostor, kde by se měla cítit nejbezpečněji.

Ghosts, výšivka, 70 x 55 cm.

3.2.3 The Ballad Of The Lonely Masturbator

Tato báseň je jedna z kontroverzních básní Anne Sexton. Přímou se dotýká tabuizovaného tématu lidské sexuality, masturbace. Báseň byla vydána ve sbírce *Love Poems* v roce 1969 a nese některé narážky na sexuální revoluci, která probíhala v té době v Americe.

Je to báseň o našich nejskrytějších touhách, o dychtivosti, o lásce, která je osamocená, ale také touží po naplnění. Báseň je intimní zpověď, která zůstává částečně nevyřčená ve své křehkosti i hanbě. Anne se zde otevřeně vyslovuje o sexu a intimitě a odhaluje velmi osobní detaily jejího intimního života.

V této básni se žena osměluje zkoumat nervózně svoje tělo a popisuje, jak se ostatní odhodlávají zkoumat svá těla i těla jiných a to s určitou dávkou pokory i předstírané odvahy. Je to naprosto přirozená věc a hrdinka

se nemá vůbec za co stydět. Nesnaží se své intimní zážitky nijak tajit, hrdě se s nimi dělí, protože ví, že se nemá vůbec za co stydět.

V básni se několikrát objevuje stejný refrén, ze kterého celkem explicitně vyplývá, o co v básni jde.

At night, alone, I marry the bed.

V refrénu říká, že „se sama v noci zasnoubí s postelí.“ Postel je zde nejsilnější obraz. Je to nejintimnější a nejosobnější prostor, do kterého ukrýváme naše těla s jejich intimními prožitky. Anne se vyrovnává se svou samotou a nepřítomností druhého člověka v tomto intimním prostoru. Akceptuje sebe samu jako ženu, která je izolovaná od mužů, ale netrpí tím, je s touto situací sama vyrovnaná. Anne zdůrazňuje důležitost samoty pro každého z nás. I přesto, že máme kolem sebe někoho blízkého, existujeme jako osamělé bytosti, které nejsou často schopné mezi sebou opravdově komunikovat. Naplnění si můžeme poskytnout jen my sami.

Masturbace je potom podoba lásky, kterou člověk chová sám k sobě a přitom neočekává nic nazpět a ani nikdo jiný neočekává nic nazpět od nás samých. Anne si sama sobě ospravedlňuje svoje chování.

Částečně je z básně také cítit zahořklost. Je to zahořklost vůči muži, který Anne opustil a našel si jinou ženu. Je to zahořklost vůči ostatním mileneckým párům.

Today's paper says that you are wed.

At night, alone, I marry the bed.

The boys and girls are one tonight

The glimmering creatures are full of lies.

They are eating each other. They are overfed.

At night, alone, I marry the bed.

Ostatní milenecké páry popisuje jako „kluky a holky“. Je zde cítit jakési pohrdání jejich nevyšpělostí. „Jsou to třepotavá stvoření, která jsou

plná lží vůči sobě samým. Požívají jeden druhého, jsou přesyceni.“ Milenecké páry prožívají v její básni pouze pomíjivou a sobeckou rozkoš. Touží pouze po ukojení svých vlastních potřeb. Anne je v kontrastu s nimi vyzrálá osobnost s opravdovou schopností prožívat intimitu.

Ilustrace této básně zachycuje ženu, která leží v posteli a masturbuje. Metafora postele, s kterou se zasnoubila, je rozvedena do podoby, kdy se z ní stává její partner, který se s ní chce pomilovat. Její peřiny laskají její tělo a objímají jej v intimním milostném aktu.

The Ballad of the Lonely Masturbator, výšivka, 70 x 55 cm.

3.2.4 Us

Us je další z básní, která vyšla ve sbírce Love Poems (1969), a dotýká se tématu vzájemné intimity dvou lidí. Je to báseň o milostném aktu a duševním i fyzickém souznění milenců. Vypravěčka básně je naplněná něhou a láskou ke svému milenci. Popisuje jak se každý z nich plně oddává tomu druhému. Oba se velmi dobře znají a prokazují si důvěru a něhu, která je plná absolutní pokory jejich lásky. Jsou si navzájem pánem a otrokem.

you placed me in gold light

and then you crowned me,

and at first I rubbed your

feet dry with a towel

because I was your slave

and then you called me princess.

Princess!

Sexton popisuje, jak jí její milenec „staví do zlaté záře“ a „dává ji na hlavu korunu.“ Ona mu pak „vytřela nohy do sucha ručníkem“, v tu chvíli byla „jeho otrokyně“ a on ji pak řekl „princezno.“ Mezitím Anne popisuje množství fyzických atributů přede hry, kdy se zdá, že sex je pro ni jakýsi druh rituálu nebo performance. Báseň končí obrazem zralého obilí, které milenci navzájem sklízí.

and we rose up like wheat,

acre after acre of gold,

and we harvested,

we harvested.

Báseň odhaluje sexuální a smyslové aspekty prožívání milostného aktu mezi dvěma lidmi a jejich intimní blízkost. Anne se podařilo zachytit velice jemný kontrast mezi vášní a intimitou, mezi prožitky, které jsou syrové a zbavené veškerého romantického a idealizovaného pozlátka, prožitky opravdové čiré intimity k druhému člověku.

Ilustrace jednoduše zachycuje milence uprostřed intimního aktu, kteří se milují částečně zahalení do peřiny intimitu, smyslnosti a důvěry.

Us, výšivka, 70 x 55 cm.

3.2.5 Killing the Love

Báseň Killing the Love vyšla v knize 45 Mercy Street dva roky po smrti Anne Sexton. Je to báseň, která zachycuje moment na konci vztahu, když jeden ze dvou lidí „zabije“ lásku, která mezi nimi byla. Hrdinka zabíjí lásku ve vztahu mezi jí a jejím partnerem úmyslně. Už není žádné „my“, jediné co zbylo je „já“.

Báseň za to co se stalo nikoho neobviňuje. Hrdinka sama si nese i tak svou vinu, ale zdá se, že ničeho nelituje. Přiznává se, že to byla právě ona, kdo lásku zabil, kdo všechno ukončil. A potom je to taky ona, kdo přebírá zodpovědnost za své rozhodnutí. Na konci básně věří, že ji bez něj čeká něco lepšího. Když je ale po všem a dosáhne svého, dostane se na konce, nečeká ji tam, co si představovala. Život pro ni pokračuje dál i bez něj, je to ale nový život plný samoty a nejistoty, na který je potřeba si znovu zvykat.

Z básně je cítit obrovský smutek a beznaděj, že něco mezi dvěma lidmi, kteří si byli tak blízko, zemřelo.

Ilustrace této básně rozvíjí moment, kdy se autorka přímo krutě vyjadřuje o fyzickém aktu vraždění lásky mezi dvěma lidmi. Používá k tomu metaforu s noži, „kterými bodá do rukou, které ze dvou vytvořily jedno.“ Jejich ruce ale „v ranách nekrvácejí, pouze leží klidně ve své hanbě.“

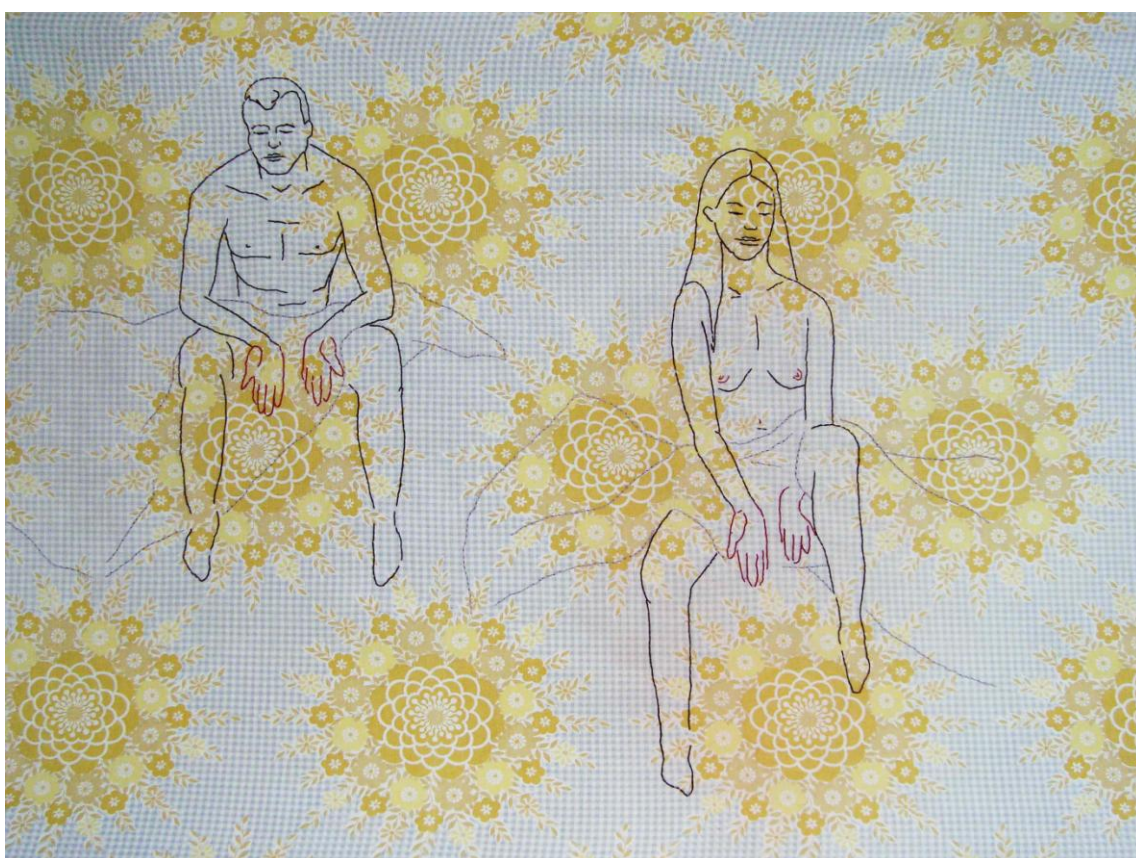
I am pushing knives through the hands
that created two into one.

Our hands do not bleed at this,
they lie still in their dishonor.

Hrdinka potom „potápí lodě jejich postelí, které se dusí mořskou vodou a mizí v prázdnotě.“ Zabíjí všechny jejich intimní momenty, které spolu v posteli prožili.

I am taking the boats of our beds
and swamping them, letting them cough on the sea
and choke on it and go down into nothing.

Na povlak polštáře jsem vyšila obě postavy, které sobě odcizení sedí
samotné každá na své posteli a pozorují své bolavé noži probodané ruce.

Killing the Love, výšivka, 70 x 55 cm.

4 PEDAGOGICKÁ ČÁST

V pedagogické části diplomové práce bych ráda na mou praktickou část navázala tématy intimity, důvěry, poznávání sebe, druhých a spojením výtvarného vyjádření a poezie.

V pedagogické části prezentuji jedenu z aktivit, kterou jsem realizovala na souvislé pedagogické praxi na Gymnáziu Jiřího Wolкера v Prostějově, a která se tématicky dotýká problematiky, kterou rozvíjím ve své diplomové práci, kde inspiračním zdrojem při hodině sloužily práce dadaistů a tvůrců objektů, a také zkoumání poetiky každodennosti. Následující tři aktivity jsou návrh tří krátkých výtvarných úkolů, které je možné realizovat v hodině výtvarné výchovy na střední škole, a které přímo rozvíjí téma intimity.

Navrženými úkoly se chci pokusit dát co největší prostor studentům v jejich výtvarném vyjádření. Úkoly nejsou navrženy, aby studenti rovnou vytvářeli hotová výtvarná díla. Není důležité, aby z aktivity vznikl přímo artefakt. Důraz je kladen na experimentální povahu zadaných úkolů a na komunikaci, která by měla dát studentům pocit, že jejich snažení má smysl, že si každý nese svou individuální výpověď, která má obrovskou hodnotu. Každý student je originálním tvůrcem, který ve svém výtvarném snažení zapojuje svou individuální zkušenost. V zadaných úkolech by měli studenti rozvíjet nejen svou čistě výtvarnou prostorovou inteligenci, ale také inteligenci personální, kterou budou rozvíjet komunikací a interakcí mezi sebou, poznáváním sebe a druhých.

4.1 Poetika objektu každodennosti

Věková skupina: studenti 2. ročníku gymnázia

Časový plán: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: nalezené předměty, tavná pistole

Motivace

Všimáte si estetiky obyčejných předmětů, které se povalují kolem vás? Je v nich skrytá určitá poetika každodennosti? Co vám říká slovo dadaismus a asambláž? Uměli byste popsat, co je to výtvarný objekt? Znáte umělce jako je Marcel Duchamp, Sarah Lucas, Jeff Koons nebo František Skála?

Popis činnosti

Studenti se snaží ve svém okolí nalézt, co nejvíce zajímavých věcí každodenního využití nebo jen věcí, které třeba máme denně ve své blízkosti, ale vlastně žádné využití pro ně nemáme a pokládáme je za nezajímavé a nehodné umělecké pozornosti. Úkolem je vytvořit objekt z těchto nalezených věcí nebo jejich částí. Není nutné si stanovit téma hned, ani mít přesnou představu, jak by měl objekt vypadat. Věci k sobě skládáme a necháváme se vést materiálem a intuicí. Takto vzniklé bizardní objekty mají nakonec studenti za úkol pojmenovat.

Reflexe

Povídáme si o přesazích, které obyčejné každodenní předměty dostávají jejich nalezením a použitím jako součástí uměleckého východiska. Co se stalo s věcmi, když jsme jim dali nový kontext a začali je hrou spojovat k sobě? Bavíme se o pojmech koncept a kontext, absurdita, náhoda, hra, každodennost, krása obyčejných předmětů.

Práce studentů

Snídaně

Nehoda v kuchyni

Smuteční bidýlko

4.2 Intimita a sebe-zveřejňování

Věková skupina: studenti 1. – 4. ročníku střední školy

Časový plán: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: papíry, tužky, nůžky, lepidlo, časopisy, noviny

Motivace

Hodina začne krátkým brainstormingem. Studenti jsou požádáni aby na kus papíru napsali co nejvíce slov a slovních spojení, která je napadnou, když se řekne „intimita“. Společně si projdeme, co studenti napsali a pokračujeme v kladení dalších otázek. Je intimní pouze skryté před zraky veřejnosti? Čeho dalšího kromě našeho těla a erotiky se intimita dotýká? Jak se může odrážet v každodenním a důvěrně známém? Co s intimního by se nemělo odhalovat před ostatními? Odpovědi na otázky si studenti zaznamenávají a každý si tak vytváří záznam vlastních odpovědi na otázku co je intimita?

Popis činnosti

Studenti dostanou do rukou množství nejrůznějších titulů časopisů a novin, kterými listují a hledají fotky a obrázky, na kterých je podle nich vyobrazena intimita v některé z jejich podob. Obrázky a fotky si postupně vystřihují a nakonec je lepí na papír s jejich nápady a vytváří tak koláž z textů a obrázků. Volba kompozice je nechána čistě na uvážení a pocitech studentů. Vedle obrázků z novin a časopisů se jako hlavní část koláže objevuje jejich vlastní text, který si před tím napsali. Nakonec se všechny koláže slepí k sobě a vytvoří tak podobu současné intimní veřejné vizuality.

Reflexe

Cílem reflexe nad pracemi je zamyslet se znovu nad otázkou, co to je intimita, přečíst si některé s textů studentů a sledovat přitom v tomto kontextu i obrazovou podobu intimity prezentované na veřejnosti. Studenti

by si měli uvědomit, že veřejně sdílené důvěrné momenty přestávají být intimní a měli by se zamyslet nad úlohou médií a sociálních sítí v procesu sebe-zveřejňování v současnosti a také v historickém a sociálním kontextu.

4.3 Vstup do intimní zóny

Věková skupina: studenti 1. – 4. ročníku střední školy

Časový plán: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: balící papír, tužky, tempery

Motivace

Jak se z hlediska psycho-sociologického rozdělují komunikační zóny? Existují čtyři zóny: intimní zóna, osobní zóna, společenská (sociální) zóna a veřejná zóna. Jakou vzdáleností jsou tyto zóny přibližně určeny? Může mít porušení těchto intimních zón vážné psychické a sociální důsledky? Jaké? V jakých situacích dochází k neustálému porušování intimních zón člověka v každodenním životě? Jaké pocity ve vás vyvolává vstup cizí osoby do vaší intimní zóny?

Popis činnosti:

Studenti si na zeď natáhnou balící papír. Rozdělí se do skupinek po třech. Ideálně spolu ve skupině nebudou spolupracovat nejlepší ani dobří přátelé. Jeden ze skupiny si stoupne doprostřed papíru zády ke zdi a ostatní obkreslí jeho siluetu na papír. Obkreslený student se dívá před sebe a zůstává na místě. Ostatní se k němu po obou stranách přibližují, začínají společenskou zónou, tzn. zhruba dva metry daleko. Jakmile se dostanou do takové blízkosti, kdy to studentovi uprostřed začne být nepříjemné, zastaví se. Na balící papír bude zaznamenána jejich poloha. Nakonec si každý student kolem sebe abstraktně a barevně pocitově vyznačí svou intimní zónu.

Reflexe

Jak jste se cítili obklíčení z obou stran a s narušenou intimní zónou? Bylo vám to hodně nepříjemné? Jak by se vaše pocity asi změnily, kdyby jste pracovali s úplně cizími lidmi? Jakou barvu a jaký tvar má vaše intimní zóna? Společně se podíváme na všechny práce, vyhodnotíme výsledky aktivity a výtvarné zobrazení intimní zóny.

4.4 Záznam pocitu z intimní básně

Věková skupina: studenti 1.-4. ročníku střední školy

Časový plán: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: čtvrtka papíru, temperové barvy, nahrávka básně Kyvadlo od Kateřiny Rudčenkové nebo jakékoliv jiné básně, která pracuje s tématem intimity.

Motivace

Čtete poezii? Proč ano, co vám to přináší? Proč ne? Zkoušeli jste někdy napsat báseň? Zkoušeli jste někdy udělat rozbor básně? Jakým způsobem reflektuje poezie naši osobní zkušenost a intimní pocity? Jak jinak vyjadřujete vy své pocity? Může takové sebeodhalování být druhem arteterapie? Krátce představím autorku básně, s jakými tématy pracuje a jaké metafory používá. intimní zpověď o blízkosti a odcizení dvou lidí

Popis činnosti

Pustím nahrávku básně a studenti zavřou oči a báseň poslouchají a nechávají na sebe působit obrazy, které v ní autorka vytváří a rozvíjí. Studenti si pak nachystají barvy, kterými budou prsty zaznamenávat báseň na papír. Jedná se o barvy, které si volí čistě pocitově na základě jejich osobního vnímání textu. Studenti si nahrávku poslechnou ještě nejméně jednou a zároveň přitom prsty a pastózními nánosy barev zaznamenávají instinktivně báseň na papír.

Reflexe

Jaká se vám zdála báseň, srozumitelná nebo naopak těžce pochopitelná? Jak jste pochopili metafory v básni? Pokud jste nebyli schopni je „dešifrovat“, jaký pocit ve vás celkově báseň jako taková vyvolala? Vzpomeňte si na aktivitu „intimita a sebezveřejňování“. Je pravdivý výrok fotky ukazují, texty odhalují? Zamyslete se také nad deníky, dopisy, vzkazy, emaily, smskami. Jsou zrcadlem, které jasněji než fotka či obraz odhaluje naši nejskrytější intimitu?

ZÁVĚR

Věřím, že v ilustraci spočívá síla, která je schopná opět vzbudit zájem o poezii i v širší společnosti dnešního převážně vizuálně orientovaného světa, která básně už dávno číst přestala.

Našla jsem si výtvarné vyjádření, které je přirozené pro ilustraci takové poezie, jakou jsou básně Anne Sexton. Vyšla jsem z obrazu, který je pro autorku metaforou intimity. Jde o obraz postele, přikrývek, peřin, polštářů, které jsou intimním prostorem pro postavy a jejich prožívání. Zakrývají momenty jejich citového odhalení a jejich nahotu. Powlaky na polštáře a jemně nenápadná vyšitá kresba postav nechává básně promlouvat jejich přirozeným jazykem.

Říká se, že působivost básní roste v přímé úměře s mírou bezprostřednosti, kterou se autorovi podaří do čtenáře přelít. Myslím, že to stejné platí také o vizuální podobě básní. Čím víc bezprostředně vyjádřených pocitů nalézáme zde, tím více na nás bude působit. Autenticita a otevřené reflektování témat v básních nás pak dokáže lépe napojit na naše osobní zkušenosti a nastavit zrcadlo naší osobnosti.

Mé ilustrace jsou nakonec schopné fungovat i jako samostatné dílo, aniž by pouze doprovázely text. Mým záměrem bylo zpracovat a promítnout texty do obrazové roviny takovým způsobem, aby se ilustrace staly dílem rovnocenným básnickému textu a do jisté míry svébytnou a autentickou intimní výpovědí o osobních zkušenostech každého z nás.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knihy

Adriena Šimotová: Retrospektiva 1959-2005, ed. Pavel Brunclík. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2006. ISBN 80-85227-87-8.

BRABEC, J. *Jak číst poezii*. Praha: Československý spisovatel, 1969.

COLBRUN, S. *Anne Sexton: telling the tale* [online]. Michigan: University of Michigan, 1988 [cit. 15.6.2011]. Dostupné na [www: http://books.google.com](http://books.google.com).

FREUD, S. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. ISBN 80-207-0109-5.

FREUD, S. *Vybrané spisy I*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0225-6.

GRAY, R. *A History of American Literature*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2004. ISBN 0-631-22134-4.

HRABÁK, J. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977.

CHALUPECKÝ, J. *Umění dnes*. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1966.

JONES, A. *Body Art/Performing the Subject* [online]. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998 1999 [cit. 21.6.2011]. Dostupné na [www: http://books.google.com](http://books.google.com).

LUCIE-SMITH, E. *Artoday: současné světové umění*. Praha: Slovart, 1996. ISBN 8085871971.

McGOWAN, P. *Anne Sexton and middle generation poetry* [online].

Westport: Praeger Publishers, 2004 [cit. 15.6.2011]. Dostupné na [www: http://books.google.com](http://books.google.com).

Nejmladší/The Youngest. Katalog, Národní galerie v Praze, 2003. ISBN 80-7035-199-5.

PIJOAN, J. *Dějiny umění 10*. Praha: Odeon, 1984. ISBN 80-242-0218-2.

PIJOAN, J. *Dějiny umění 9*. Praha: Odeon, 1983. ISBN 80-242-0217-4.

SEXTON, A. *Love Poems*, ed. Diane Wood Middlebrook. New York: Mariner Books, 1989. ISBN 0-395-95777-7.

SEXTON, A. *Selected Poems of Anne Sexton*, ed. Diane Wood Middlebrook. New York: Mariner Books, 1988. ISBN 0-395-44595-7.

SRP, K. *Toyen*. Praha: Agro, 2000. ISBN 80-7203-273-9.

WOODS, T. *Beginning Postmodernism* [online]. Manchester: Manchester University Press, 1999 [cit. 20.6.2011]. Dostupné na [www: http://books.google.com](http://books.google.com).

ZHOŘ, I. *Akční tvorba*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1991. ISBN 80-7067-074-6.

Internetové zdroje

Alena Kupčíková. Dostupné z: <http://www.alenakupcikova.cz/> [cit. 2011-06-10].

KOLEČEK, M. Dlouhý výlet na krátkou vzdálenost. Dostupné z: <http://www.thelenova.cz/> [cit. 2011-06-10].

LOMOVÁ, J. Pyžama a filmogramy, *Referendum umění*. Dostupné z: <http://www.denikreferendum.cz/clanek/9587-pyzama-a-filmogramy> [cit. 15.6.2011].

SEZNAM VYOBRAZENÍ

(1) Anne Sexton.

Dostupné z: <http://www.poets.org> [cit. 2011-6-22].

(2) Kurt Schwitters, *Merz s duhou*, 1939.

Dostupné z: <http://www.prints.co.nz>[cit. 2011-6-22].

(3) Marcel Duchamp, *Fontána*, 1917.

Dostupné z: <http://www.beatmuseum.org>[cit. 2011-6-22].

(4) Toyen, *Po představení*, 1943.

Dostupné z: <http://www.artplus.cz>[cit. 2011-6-22].

(5) Toyen, *Zatmění*.

Dostupné z: <http://www.artplus.cz>[cit. 2011-6-22].

(6) Carolee Schneemann, *Interior Scroll*, 1975.

Dostupné z: <http://www.brooklynmuseum.org>[cit. 2011-6-22].

(7) Chuck Close, *Leslie*, 1973.

Dostupné z: <http://www.artnet.com>[cit. 2011-6-22].

(8) Duane Hanson, *Man on a Bench*, 1977.

Dostupné z: <http://www.artnet.com>[cit. 2011-6-22].

(9) Ida Applenbroog, *Modern Olympia* (after Manet), 1997-2001.

Dostupné z: <http://www.brooklynmuseum.org>[cit. 2011-6-22].

(10) Cindy Sherman, *Untitled*, 1992.

Dostupné z: <http://www.metmuseum.com>[cit. 2011-6-22].

(11) Adriena Šimotová, *Ubývající torzo*, 1984.

Dostupné z: <http://www.galeriecaesar.cz>[cit. 2011-6-22].

(12) Adriena Šimotová, *Věc*, 2005.

Dostupné z: <http://www.galerieart.cz>[cit. 2011-6-22].

(13) Alena Kupčíková, *Ballerina*, 2006.

Dostupné z: <http://www.alenakupcikova.cz>[cit. 2011-6-22].

(14) Alena Kupčíková, *Katherina II.*, 2008.

Dostupné z: <http://www.alenakupcikova.cz>[cit. 2011-6-22].

(15) Jitka Havlíčková, *Vlasy*, 2000.

Dostupné z: <http://www.bienalevytvarynychforem.cz>[cit. 2011-6-22].

(16) Jitka Havléčková, prostor výstavy.

Dostupné z: <http://www.bienalevytvarynychforem.cz>[cit. 2011-6-22].

(17) Michal Pěchouček, *Time For Bed VII*, 2010.

Dostupné z: <http://www.artmagazine.eu>[cit. 2011-6-22].

(18) Michal Pěchouček, *Time For Bed XXXV*, 2010.

Dostupné z: <http://www.artmagazine.eu>[cit. 2011-6-22].

(19) Michaela Thelenová, *Na chvíli*, 2007.

Dostupné z: <http://www.thelenova.cz>[cit. 2011-6-22].

PŘÍLOHY

More Than Myself

Not that it was beautiful,
but that, in the end, there was
a certain sense of order there;
something worth learning
in that narrow diary of my mind,
in the commonplaces of the asylum
where the cracked mirror
or my own selfish death
outstared me.

And if I tried
to give you something else,
something outside of myself,
you would not know
that the worst of anyone
can be, finally,
an accident of hope.
I tapped my own head;
it was a glass, an inverted bowl.
It is a small thing
to rage in your own bowl.
At first it was private.
Then it was more than myself

Ghosts

Some ghosts are women,
neither abstract nor pale,
their breasts as limp as killed fish.

Not witches, but ghosts
who come, moving their useless arms
like forsaken servants.

Not all ghosts are women,
I have seen others;
fat, white-bellied men,
wearing their genitals like old rags.
Not devils, but ghosts.
This one thumps barefoot, lurching
above my bed.

But that isn't all.
Some ghosts are children.
Not angels, but ghosts;
curling like pink tea cups
on any pillow, or kicking,
showing their innocent bottoms, wailing
for Lucifer.

The Ballad Of The Lonely Masturbator

The end of the affair is always death.
She's my workshop. Slippery eye,
out of the tribe of myself my breath
finds you gone. I horrify
those who stand by. I am fed.
At night, alone, I marry the bed.
Finger to finger, now she's mine.
She's not too far. She's my encounter.
I beat her like a bell. I recline
in the bower where you used to mount her.

You borrowed me on the flowered spread.
At night, alone, I marry the bed.
Take for instance this night, my love,
that every single couple puts together
with a joint overturning, beneath, above,
the abundant two on sponge and feather,
kneeling and pushing, head to head.
At night, alone, I marry the bed.
I break out of my body this way,
an annoying miracle. Could I
put the dream market on display?
I am spread out. I crucify.
My little plum is what you said.
At night, alone, I marry the bed.
Then my black-eyed rival came.
The lady of water, rising on the beach,
a piano at her fingertips, shame
on her lips and a flute's speech.
And I was the knock-kneed broom instead.
At night, alone, I marry the bed.
She took you the way a women takes
a bargain dress off the rack
and I broke the way a stone breaks.
I give back your books and fishing tack.
Today's paper says that you are wed.
At night, alone, I marry the bed.
The boys and girls are one tonight.
They unbutton blouses. They unzip flies.
They take off shoes. They turn off the light.
The glimmering creatures are full of lies.
They are eating each other. They are overfed.
At night, alone, I marry the bed.

Us

I was wrapped in black
fur and white fur and
you undid me and then
you placed me in gold light
and then you crowned me,
while snow fell outside
the door in diagonal darts.
While a ten-inch snow
came down like stars
in small calcium fragments,
we were in our own bodies
(that room that will bury us)
and you were in my body
(that room that will outlive us)
and at first I rubbed your
feet dry with a towel
because I was your slave
and then you called me princess.
Princess!

Oh then
I stood up in my gold skin
and I beat down the psalms
and I beat down the clothes
and you undid the bridle
and you undid the reins
and I undid the buttons,
the bones, the confusions,
the New England postcards,
the January ten o'clock night,
and we rose up like wheat,
acre after acre of gold,

and we harvested,
we harvested.

Killing The Love

I am the love killer,
I am murdering the music we thought so special,
that blazed between us, over and over.
I am murdering me, where I kneeled at your kiss.
I am pushing knives through the hands
that created two into one.
Our hands do not bleed at this,
they lie still in their dishonor.
I am taking the boats of our beds
and swamping them, letting them cough on the sea
and choke on it and go down into nothing.
I am stuffing your mouth with your
promises and watching
you vomit them out upon my face.
The Camp we directed?
I have gassed the campers.

Now I am alone with the dead,
flying off bridges,
hurling myself like a beer can into the wastebasket.
I am flying like a single red rose,
leaving a jet stream
of solitude
and yet I feel nothing,
though I fly and hurl,
my insides are empty
and my face is as blank as a wall.

Shall I call the funeral director?
He could put our two bodies into one pink casket,
those bodies from before,
and someone might send flowers,
and someone might come to mourn
and it would be in the obits,
and people would know that something died,
is no more, speaks no more, won't even
drive a car again and all of that.

When a life is over,
the one you were living for,
where do you go?

I'll work nights.
I'll dance in the city.
I'll wear red for a burning.
I'll look at the Charles very carefully,
weraing its long legs of neon.
And the cars will go by.
The cars will go by.
And there'll be no scream
from the lady in the red dress
dancing on her own Ellis Island,
who turns in circles,
dancing alone
as the cars go by.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Veronika Vláčilová
Katedra:	Katedra výtvarné výchovy PdF UP
Vedoucí práce:	PaedDr. Taťána Šteiglová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Love Poems
Název v angličtině:	Love Poems
Anotace práce:	Má diplomová práce je soubor ilustrací vybraných básní americké autorky Anne Sexton. Jedná se o výšivky na ložní povlečení prezentované jako obraz. Teoretická část diplomové práce se věnuje autorce básní a tématům její poezie, intimitě jako tématu v umění 20.století a v současném českém výtvarném umění.
Klíčová slova:	Ilustrace, poezie, intimita, výšivka
Anotace v angličtině:	This diploma thesis presents a set of illustrations of poems by Anne Sexton. They are illustrations in embroidery technique done on bedclothes and presented as a picture on canvas. The theoretical part deals with the author of the poems and themes and motives in her poetry. It is also a study of the theme of intimacy in the art of the 20th century and in the contemporary Czech art.
Klíčová slova v angličtině:	Illustrations, poetry, intimacy, embroidery
Přílohy k práci:	5 básní Anne Sexton 1 CD
Rozsah práce:	67 stran
Jazyk práce:	čeština